

- SCHMIDT, R.G. 1979. Probleme der Erfassung und Quantifizierung von Ausmass und Prozessen der aktuellen Bodenerosion (Abspülung) auf Ackerflacher. - Physiographica, Bd. 1., Basel, 240 p.
- STEFANOVITS P. 1964. Talajpusztulás Magyarországon (Magyarázatok Magyarország eróziós térképéhez). - OMMI. Budapest, 58 p.
- STEFANOVITS P. (szerk.) 1977. Talajvédelem, környezetvédelem. - Mezőgazd. Kiadó, Budapest, 243 p.
- STEFANOVITS P. 1981. Talajtan. - Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 379 p.
- SZÖLLŐSI D. (szerk.) 1981. Adatgyűjtemény a Gaja-völgyi kísérleti terület (Bakonynána) hidrológiai és hidrometeorológiai viszonyairól (1963-1980). - Székesfehérvár, KÖVIZIG Vízgazdálkodási Osztálya, 101 p.
- ZSUFFA I. 1973. Bakonynána kísérleti telepen végzett hidrológiai kutatások. - BME VFK, Baja

RESULTS OF SOIL EROSION AND RUNOFF MEASUREMENTS AT THE BAKONYNÁNA
EXPERIMENTAL PLOTS OF GEOGRAPHICAL RESEARCH INSTITUTE OF HAS

by L. Góczán—Á. Kertész

S u m m a r y

The paper presents results obtained at the Bakonynána test areas situated on the valley-side slopes of the Gaja valley. A system of test plots consisting of one large plot and 5 small ones has been installed on both slopes enabling to investigate both erosion processes and the role of factors controlling soil erosion.

According to our investigations surface runoff and sediment load depend first of all on rainfall intensity. The measurements prove that low and medium intensity rainfalls cause also considerable runoff and even soil loss. In most cases, however, less runoff and sediment have been measured than expected due to redeposition and infiltration along the slope.

Redeposition and infiltration along the slope are proved by our measurements on the small plots as well.

The biggest runoff events were caused by snowmelting. Comparing the runoff values for the slopes of opposite exposure there is very little difference in the case of snowmelt while runoff from rainfall differed considerably. The difference can be explained by slope steepness. The role of slope inclination could also be proved by the measurements on the small plots since highest runoff values were observed on the steepest plots.

Translated by Á. KERTÉSZ

Jancar, B.: *Environmental Management in the Soviet Union and Yugoslavia: Structure and Regulation in Federal Communist States.* (Környezetgazdálkodás a Szovjetunióban és Jugoszláviában: Szerkezet és szabályozás szövetségi kommunista államokban). Durham, N.C.: Duke University Press, 1987, 481 p.

BARBARA JANCAR, New York állam egyetemének (SUNY) politológus professzora átfogó, gazdagon dokumentált tanulmányt készített a szocialista országok környezetvédelmi probléma-kezelésének anatómiájáról. Munkájában két szövetségi államot választott, talán mert ezek közelebb állnak az amerikai szakemberek érdeklődéséhez, mint a homogén nemzetállamok, ugyanis ezekben is megjelenik a szövetségi kormány—helyi kormányzat közötti viszony problémája.

Jól ismert, hogy e két ország az államszocializmus két szélső esete: a Szovjetunió állami és gazdasági élete erősen centralizált, a reform-retonika mögött a központi tertvutasításos rendszer gyakorlatilag érintetlen, az egyes tagköztársaságok függetlensége jelképes, a társadalmi működés minden részletét a kommunista párt irányítja; Jugoszlávia központi kormánya gyenge, nincs központi gazdasági tervezés, a tagköztársaságok autonómiaja erős, a társadalom működését az öngazgatás vezérli. Az államszocializmus alapvonásai - az állami tulajdon uralma a gazdaságban, az egypártrendszer, a marxista ideológia kizárólagossága - mindkét országra jellemzőek, ezért a környezeti problémák kezelésében is ok a hasonlóság.

A szerző alapkérdése a következő: mi az oka a szocialista országok környezetvédelmi kudarcainak, hiszen az államhatalom teljesen ellenőrzi a gazdaságot (és általában a társadalom működését), és a környezetvédelem jogi szabályozása is megfelelőnek látszik? A választ keresve, JANCAR a környezetvédelmi "játék" szereplőinek viselkedését elemzi. A szereplőket két csoportra osztja: 1. kormányzati szervek, 2. nem kormányzati intézmények, érdekcsoportok és egyének.

A könyv legnagyobb részét e szereplők tüzetes jellemzése teszi ki. Öt alcsoportot különböztet meg a szerző: a) környezetvédelmi kormányhivatalok, b) társadalmi tulajdonú gazdasági irányítószervek (a Szovjetunióban a gazdasági minisztériumok, Jugoszláviában az öngazgatás szervezetei), c) központi és köztársasági párt- és állami vezetés, d) szakértők és szakértői szervezetek, és e) a lakosság egyéneknként és hivatalosan engedélyezett szervezeteiben. Mindeme szereplőket négy szempont alapján vizsgálták: 1. a környezetvédelem szabályozási és strukturális korlátai, 2. a rendelkezésre álló források, 3. jutalmak és költségek és 4. a szereplők által kifejlesztett pozíciójavitó stratégiák.

A környezetvédelmi főhatóságok az állami bürokrácián belül nem játszanak jelentős szerepet. Hatáskörük meglehetősen feldarabolódott. A Szovjetunióban egész sor minisztérium, kormánybizottság és más főhatóság ellenőrzi a környezet egy-egy szelétét. Jugoszláviában a feldaraboltság területi jellegű. A környezetvédelmi feladatok gyakran ellentétesek az intézmények alapfeladatával: a földvédelem pl. a mezőgazdasági minisztériumokra van bízva, amelyek a termelés maximalizálását tartják fő céljuknak. A termelési minisztériumok hatalmi helyzete sokkal erőteljesebb, mint a környezetvédelmi hatóságoké - míg a nagyvállalati vezetés szorosan összefonódott a politikai hatalommal - környezetvédelmi lobby nincsen. A nagyvállalatok így gyakran ki tudják védeni a környezetvédelmi előírásokat. (Úgy vélem, a szerző állításával szemben, hogy nem csak Kelet-Európában van a nagyipar politikai súlya, a fejlett tőkés országokban sem ismeretlen a fenti jelenség.) Másrészt az állami vállalatok nem is maguk döntenek egy-egy környezetvédelmi beruházás felől.

JANCAR nem érzékeli kellően, hogy Kelet-Európában nem egyszerűen szabályszerűségek okoznak környezeti károkat, hanem a piactgazdaságokban bevált szabályozások egyszerűen nem is alkalmazhatóak. *Először is* az államszocialista rendszerekben a természeti erőforrásoknak nincs értéke, mivel a marxizmus felfogása szerint csak az emberi munka képes értékalkotásra. Ezeknek az erőforrásoknak *piaci* értékük sincs, hiszen nemzeti (össznépi, állami) tulajdonban vannak, adásvételre (korlátozott földforgalmat leszámítva) nem kerülnek. Mindez a környezetvédelmi intézkedéseket megfosztja gazdasági jellegüktől, úgy tűnik, ezekre csak a népjólét érdekében kerül sor. Csak fogyasztják a nemzeti jövedelmet és korlátozzák a gazdasági növekedést.

Másodsor, a természeti erőforrások nem tartoznak a monetarizált gazdaságba, ami nehezíti a monetáris eszközökkel történő szabályozást. Következésképpen a „szennyező fizet” elv - bármennyire is alkalmazzák - nem működőképes a szocialista gazdaságban. Ha a környezetszennyezési bírságok oly magasak, engedélyt az állami vállalat veszteséges lesz, úgyis az állami költségvetés fedezi a veszteséget. A környezetvédelmi beruházás sem a vállalat vezetésén múlik, hiszen a beruházási eszközöket is központilag allokálják, a környezetvédelmi eszközök csak külföldről szerezhetők be, de nincs devizakeret stb. A beruházás korlátait is az állam állítja fel, ezek betartásáért nem büntetheti saját vállalatait. Az állami tulajdon tehát, paradox módon, nem ad több lehetőséget a kormányzatoknak a környezetvédelmi előírások betartására, mint a gazdasági magántulajdon.

Az egyének szerepe az államszocialista rendszerben korlátozott. Szakértőként jelentős befolyásuk lehet, részt vehetnek környezetvédő társaságokban és helyi környezetvédő programokban. Mindeme tevékenységek hivatalos szervezetekben történhetnek. Az állampolgári részvétel a szocialista államok környezetvédelmében is kívánatos, ám ellenőrzőt.

A jelenlegi, több szocialista országban megindult gazdasági és politikai reformfolyamat a környezetvédelem szempontjából is ígértes. Az önálló vállalatok jobban reagálhatnak pénzügyi szabályozásra. A szerkezeti és technológiai változások a gazdaság energiafalu és szennyező jellegét változtathatják. A jelen - és tartósan ígérkező - gazdasági válság azonban rövid távon kevés jót ígér a környezetvédelmi beruházások szempontjából.

A könyv fő érdeme a környezetvédelem szereplőinek igen részletes funkcionális és viselkedési vizsgálata. A források feltárása nem csekély erőfeszítést - és a politikai mechanizmus pontos ismeretét - igényelte. A megélenkülő magyarországi környezetvédelmi--politikai vizsgálatok számára hasznos e könyv felfogásának megismerése.

ENYEDI GYÖRGY